

ADATOK AZ „ISZAP” (BALATONBERÉNY) MADÁRÉLETÉHEZ

„Iszapnak” nevezzük azt a vizenyős rétet, amelyet a Zala, a Balaton, a budapest–keszthelyi műút és azon a 108-as háromszögelési pontnál épült útkaparó háztól kiinduló szekérút határolnak. Közigazgatásilag Balatonberényhez tartozik, bár Balatonszentgyörgy felől közelíthető meg legkönnyebben.

A név már az 1769-es térképen szerepel, de akkor még sziget volt a Balaton fenékpusztai szűkülete előtt. Még az 1809-es térképen is egy nagy sziget látható. Ma szorosan összefügg a Kis-Balaton északi részén elterülő rétségekkel, így a Borzasréttel, melytől a vasúti pályatest és a műút határolják el. Ezen az oldalán keskeny rét szegélyezi, majd fásított csík (akác, éger, nyár stb.). Ezt széles járhatatlan nádas követi. A Balaton partján ismét széles nádas terül el, megszakítva fűzfacsoportokkal. A két nádas között széles kaszáló helyezkedik el, elszórt égerfákkal és fűzekkel – nyilván ez lehetett az egykori sziget –, míg a nádasok helyét szabad vízfelület borította. A Zala felőli oldalt tavasszal vagy magas víz állás idején víz önti el és a növényzet olyan magasra burjánzik, hogy a szekérút is járhatatlan, mely végig fut a rét közepén és kb. Somogy és Veszprém megye határánál tér vissza a műútra a Zala hídjá előtt. Helyesebben csak tért, mert mióta Balatonberényben csökkent az állattartás s nincs alomra szükség, azóta a Zala felé eső oldalt nem kaszálják, nem is legeltetik, pedig az említett útbetorkollásnál nagyobb istálló épült, így a növényzet elborította az utat is. Szárazabb esztendőkből egy gyalogösvény a Zalához is kivezet, melyet a sporthorgászok taposnak ki. A Balaton felőli oldalon, az említett fűzfáknál régebben több kitaposott ösvény vezetett a széles nádason át a partra, amíg a kaszálók vizet hordtak állataiknak, esetleg orvhalászok taposták ki. Ma ezek is teljesen benádasodtak. A parton azonban a ladikos sporthorgászok számának emelkedésével a zavartság megnövekedett. (XVI. t.)

Az Iszapot tavasszal a pihenő vagy táplálkozó nyári-lúd-csapatok, nyár végén a parti valódi iszapon állodogáló, halászgató nagykócsagok jellemzik. A parti – szinte összefüggő – fűzsor pedig sok madár, még erdei madarak vonulását is elősegítik. Télen az égerfák termése vonzza a pinty-féléket.

Ennek a területnek madárvilágát szeretném ismertetni, melynek tárgyalása az eddigi tanulmányaimból mindig kiesett. Nem kívánok kitérni a víz madaraira, csak annyiban, amennyiben szorosan összefüggenek

a parti étellel, az iszapos altalajjal, hiszen a Balaton madaraival egy tanulmány-sorozatban foglalkoztam. Természetesen ez az elhatárolás nem lesz könnyű és nem is mindig következetes, amikor logikusan összefügg előfordulásuk a területtel.

A terület feltöltődése és a szigetnek a parttal történő összeolvadása nyilván a XIX. sz. első felében játszódhatott le, pontos adataink nincsenek. Kutatásról nem szólhatok, mivel előttem ornitológus ha járt is rajta, nem hagyott feljegyzést.

MEGFIGYELT MADÁRFAJOK

1. *Kárókatona* (*Phalacrocorax carbo*) – A Kis-Balatonból a Balaton felé igyekvő kárókatonának gyakran keresztezik az Iszap légtérét. Rendszerint magános példányok vagy kisebb csapatok (2–4). Legkorábban 1962. III. 9-én (4x1+4+3+2), legkésőbbben 1963. XI. 15. (1) észleltem.
2. *Szürke gém* (*Ardea cinerea*) – A szürke gémelek legtöbbször csak átrepülnek az Iszap felett, de például 1961. VII. 31-én 6–8 állodogált a parton. Főleg áprilisban láttam itt őket.
3. *Vörös gém* (*Ardea purpurea*) – Költése a belső nádásban valószínű. Megfigyeltem 1963. V. 7. (8–10x4). *Üstökös gém* (*Ardeola ralloides*) – 1960. V. 16. (1).
5. *Nagykócsag* (*Egretta alba*) – A Kis-Balatonból járnak ki a partra halászni. Például 1954. VIII. 26. (18–20); VIII. 28. (40–50); 1969. VIII. 31-én egyik a parti fűzre is felszállt. Legtöbbször májusban láttam az Iszapnál nagykócsagot. Sági Károly 1966. II. 17-én 8 darabot, II. 24-én 24 darabot számlált.
6. *Kiskócsag* (*Egretta garzetta*) – Ritkábban mutatkozik az Iszapon, így csak következő alkalmakkor észleltem: 1954. IV. 25. (1); 1956. VIII. 24. (1); 1964. V. 14. (1); 1969. VIII. 31. (1) a nagykócsaggal egy fán.
7. *Bakcsó* (*Nycticorax nycticorax*) – 1958. V. 24. (3 + 2); VI. 16. (1); 1963. V. 7. (2x2); 1964. V. 14. (4x1 + 2).
8. *Fehér gólya* (*Ciconia ciconia*) – Mióta a Kis-Balaton Papkert nevű részén a gólya telep megszűnt, a fehér gólya lefészelt az Iszapnak a műút felé eső rét fáin is, amit 1964 óta tapasztaltam. A táplálékot kereső gólyák azonban gyakran felkeresik a belső rétet is, így májusban 5; júniusban 1; júliusban 1 ízben találok vele, 1958–72. között. Többször magányos példányok keresgéltek, két ízben mutatkozott 3 példány.
9. *Kanalasgém* (*Platalea leucorodia*) – Néha átrepül-

XVI. A balatonberényi ún. „Iszap” (tájkép), – Landschaftsbild vom sog. „Iszap” in Balatonberény.

nek az Iszap felett, de a parti nádszegélyhez is leereszkednek, például 1948.VI.17. (1); 1959.IV.19. (1); 1961.IV.20. (1); V. 27. (2 + 5); 1965.VII.8. (4).

10. Nyári lúd (*Anser anser*) – Valószínűleg a belső nádasban költ, mindenestre tavasszal, amikor a kaszáló nagy részét cm-es víz borítja, és itt mint nyugalmas helyen szívesen pihennek le, így 1958.IV.20. (4 + 1); 1960.III.9. (2x2 + 5); IV.5. (6 nyugtalan mozgásban); 1961.IV.20. (27 + 2); 1962.V.4. (1); 1963.V.7. (1); 1964.VII.18. (5); 1970.II.15. (3).

11. Nagylilik (*Anser albifrons*) – A vörsi földekről a Balatonra kihúzó csapatok keresztezik az Iszap légtérét, csak olykor pihennek le, például 1962.III.9. (19 + 6 + 2x40 + 2x16 + 8); 1962.XI.6. (20); XII.19. (6).
12. Vetési lúd (*Anser fabalis*) – Az imént mondottak állnak a vetési lúdra is, főleg azért, hogy ismét a vetési lúd javára tolódott el az arány a Balaton vidékén: 1958.X.30. (200–300 + 80–100 + 50–60); 1959.III.4. (1); 1961.X.9. (35–40); 1962.III.9. (3 + 10–15); XI.6. (14); 1963.XI.13. (1 a vízben); 1964.XI.15. (5); 1966.III.13. (12); 1967.I.20. (szól); 1968.X.17. (2 + 4 + 1); 1971.XI.16. (8); 1972.X.19. (12).

13. Tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) – A tőkés réce költ az Iszapon, ahol bőven akad erre lehetősége, például 1958.VI.16-án láttam 5 szülőket nélkül úszó fiókat. Téli tömörülései különösen 1964 előtt voltak gyakoriak, amikor még a Hévíz meleg vize egy szabálytalan félkörben nyitva tartotta a Zala torkolata előtt a Balatont is, és ennek a nyúlványa rendszerint messze az Iszap felé húzódott el. A léken és annak szélén a jégen például 1950.II.17-én 800–1000 darabot számláltam. De az őszi tömörülések során az Iszap előtti iszapos part is kedvez ennek, például 1962.XI.12-én 600–800 darab. Az Iszapnál végzett megfigyeléseim havi megoszlása: II:2; III:3; IV:6; V:4; VI:1; VIII:1; IX:4; X:6; XI:10; XII:1. nap.

14. Bőjti réce (*Anas querquedula*) – Az Iszapnál csak szórványosan találkozom bőjti récével, de figyelembe kell venni, hogy a nádas előtt a vízben tartózkodók könnyen elkerülhették figyelmemet, hiszen alig volt rálátás a vízre: 1957.IX.22. (1); 1961.VIII.31. (2–3); 1962.IV.16. (20–25); 1963.V.7. (1); 1964.IV.11. (10–15); 1969.IV.19. (♂O).

15. Csörgő réce (*Anas orecca*) – Csupán nyolc alkalommal láttam, legkorábban 1962.III.9. (5) és tavasszal legkésőbb 1958.IV.20. (6); ősszel legkorábban 1962.IX.12. (1), legkésőbb 1961.X.9. (2); legnagyobb számban 1957.IX.22. (300–400).

16. Nyilfarkú réce (*Anas acuta*) – 1958.IX.22. (2); 1962.III.9. (6).

17. Füttyülő réce (*Anas penelope*) – 1960.III.9. (2); 1962.III.9. (9–11); 1965.III.30. (szól).

18. Kendermagos réce (*Anas strepera*) – 1957.IV.22. (6); 1961.VIII.31. (20–30); X.9. (3–4); 1962.III.9. (8); 1965.III.30. (6).

19. Barátréce (*Aythya ferina*) – 1961.VIII.31. (3 ♂♂).

20. Kontyos réce (*Aythya fuligula*) – Közvetlen a nádas előtt mozog a Balatonon. Az Iszap előtt 7 alkalommal találkoztam vele, legkorábban 1960.IX.2. (11),

legkésőbb 1960.IV.5. (1); legnagyobb számban 1958.X.30. (400–500).

21. Cigányréce (*Aythya nyroca*) – 1961.VIII.31. (1).

22. Kerkeréce (*Bucephala clangula*) – Mint a nyílt víz madara, ritkábban keresi fel az Iszap balatoni szélét, bár áll erre is, amit a kontyos récénél mondtam. Így mindössze négy márciusi és egy júniusi megfigyelésem van (1958.VI.16. ♂). Legnépesebb csapatát (500–600) 1962.III.9-én láttam.

23. Kisbukó (*Mergus albellus*) – 1962.III.9. (23).

24. Karvaly (*Accipiter nisus*) – 1958.III.25. (1).

25. Egerészölyv (*Buteo buteo*) – A rét felett keringő példányokat láttam: 1961.XI.16. (1); 1962.IX.8. (1); X.5. (2); XI.8. (2); 1964.XI.21. (1); 1969.XI.4. (1).

26. Rétság (*Haliaeetus albicilla*) – 1962.IV.16. (ad).

27. Kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) – 1962.XII.19. (♂); 1964.XI.21. (♂); 1966.I.16. (♂).

28. Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) – Valószínűleg költ a belső nádasban. Megfigyeléseim havi megoszlása: III:2; IV:4; VIII:1; V:2; IX:2. nap. Legkorábban láttam 1960.III.9-én.

29. Kabasólyom (*Falco subbuteo*) – 1961.V.26. (1).

30. Törpe sólyom (*Falco aesalon*) – 1959.III.6. (1); 1962.XII.6. (1); 1965.III.14. (1); 1972.X.19. (1).

31. Vörös vércse (*Falco tinnunculus*) – 1956–1964 közt hét alkalommal észleltem. A terep fészkelésének megfelelő, mégsem merem állítani, hogy költ a területen, hiszen biztos fészkelő pontjai közel fekszenek. A megfigyelések júniust kivéve március és október közt egy-egy esetben történtek, mindig magános példányokon, kivéve 1957.IX.22. (3).

32. Fácán (*Phasianus colchicus*) – Az Iszap nádasai, a fűfák körüli bogyós és magvas növényzet igen megfelel a fácának. Költése valószínű. 24 alkalommal láttam fácánt az Iszapon, de legfeljebb 5 példányt (1961.IV.20.).

33. Guvat (*Rallus aquaticus*) – 1960.IX.2. (szól); 1962.IV.16. (1).

34. Haris (*Crex crex*) – 1960.V.16. (szól.)

35. Kis vízicsibe (*Porzana parva*) – Herbert WHEATLY 1968.VIII.27-én a nádasnak az öböl felőli szélén látott egyet.⁴

36. Pettyes vízicsibe (*Porzana porzana*) – 1960.V.16. (1); IX.2. (1).

37. Vízityúk (*Callinula chloropus*) – Területünk két szélében a Zalatorlatban a nádas öböl felőli szélében találkoztam vízityúkkal: 1962.IV.8. (1); X.8. (1); 1964.IX.17. (1).

38. Szárcsa (*Fulica atra*) – Tavasszal 1960.III.9. (8–10) láttam; költési időben 1960.V.16. (1); a többi hat megfigyelésem az őszi vonulásra esik, de jellemző, hogy míg 1961.VIII.31-én csak 8–10 mozgott az Iszap előtt, addig a balatonszentgyörgyi öbölben 500–600 tartózkodott.

39. Bibic (*Vanellus vanellus*) – Valószínűleg költ az Iszapon, ahol 12 alkalommal láttam bibicet a következő havi megoszlásban: III:4; IV:1; V:2; VI:1; VIII:1; IX:2; X:1 nap. Legnépesebb csapatát (40–50) 1962.X.5-én láttam. Szívesen keresgél más madarakkal,

- például 1956.VII.24. (25 db seregélyekkel); 1962.IV.16. (10–15 db seregélyekkel és dalmányos varjakkal).
40. *Nagypóling* (*Numenius arquatus*) – 1957.IX.22. (1 + 2x2); 1958.IV.20. (2); 1959.III.6. (1); XI.16. (10); 1960.III.9. (szól.); 1961.VIII.31. (1); 1962.XI.6. (14).
41. *Füstös cankó* (*Tringa erythropus*) – 1964.IX.17. (1).
42. *Piroslábú cankó* (*Tringa totanus*) – 1958.III.25. (szól.); IX.21. (1); 1961.IV.20. (szól.); 1964.V.14. (1).
43. *Szürke cankó* (*Tringa nebularia*) – 1961.IV.20. (5); 1968.IX.6. (1).
44. *Réti cankó* (*Tringa glareola*) – 1960.V.16. (1 + 20–25).
45. *Billegető cankó* (*Actitis hypoleucos*) – 1960.V.16. (1); 1962.V.4. (1).
46. *Sárszalonka* (*Gallinago gallinago*) – A terep főleg magas vízállás idején nagyon megfelel a sárszalonkának, bár csak vonulás idején talákoztam vele az Iszapon. Tavasszal: 1961.III.19. (1); 1965.III.30. (9); ősszel három szeptemberi, négy októberi és két novemberi megfigyelésem volt, legkorábbi 1960.IX.2. (6 + 1), legkésőbbi 1959.XI.16. (3); legnagyobb számban (2x2 + 2x1) 1966.XI.15.
47. *Pajzsos cankó* (*Philomachus pugnax*) – 1958.IX.22. (3); 1961.III.19. (50–60); 1969.IV.19. (10–15).
48. *Viharsirály* (*Larus canus*) – Hat megfigyelésem közül csak egy decemberi, a többi tavaszi, legkésőbbi 1961.IV.16. (1), legnagyobb számú (6) 1960.III.9.
49. *Ezüstsirály* (*Larus argentatus*) – Nyolc megfigyelésem mind őszi, a legkorábbi és egyúttal legnagyobb számú 1956.VIII.24. (50–60 két csapatban közülük csak 5–6 ivaréretlen), a legkésőbbi 1959.X.18. (1).
50. *Dankasirály* (*Larus ridibundus*) – Csaknem egész éven át mutatkozik az Iszapnál, de főleg csak átrepül, bár néha le is száll pihenni, például 1956.VIII.24. (35 + 40. két ezüstsirályal.) Legnagyobb számban 1957.IX.22-én láttam (100–150). A 33 megfigyelésem havi megoszlása: III:3; IV:3; V:4; VI:1; VIII:1; VII:1; IX:7; X:8; XI:5 nap.
51. *Kormos szerkő* (*Chlidonias niger*) – 1958.VI.16. (1); 1961.VIII.31. (6).
52. *Lócsér* (*Hydroprogne caspia*) – 1968.IX.6. (1).
53. *Küszvágó csér* (*Sterna hirundo*) – Négy megfigyelésem közül három májusi, egy júniusi. 1–2 példány szokott átrepülni, max. 4–5 db.
54. *Kék galamb* (*Columba oenas*) – 1956.VIII.24. (1).
55. *Örvös galamb* (*Columba palumbus*) – Magános példányok vagy kisebb csapatok (max. 8) keresik fel az Iszap magas fáit. Megfigyeléseim havi megoszlása: IV:3; V:1; VIII:1; IX:3; X:2 nap.
56. *Gerle* (*Streptopelia turtur*) – Magános példányok vagy kisebb csapatok (max. 8 db) többször mutatkoznak az Iszapon, ahol költésre is bő alkalom kínálkozik. A megfigyelések havi megoszlása: V:3; VII:1; IX:2 nap.
57. *Balkáni gerle* (*Streptopelia decaocto*) – 1969.VI.13-án 4x1 példány szállt be a nádasba; IX.4-én a Zala torkolata körül 5-ös csapat mozgott.
58. *Kakukk* (*Cuculus canorus*) – A kakukk az Iszapon mindig található dajkamadarat. Megfigyelésem havi megoszlása: IV:1; V:4; VI:1; VIII:1; IX:1 nap. Legtöbbször, azaz 4x1 példányt 1964.V.14-én láttam.
59. *Sarlósfecske* (*Apus apus*) – 1962.IX.8. (2x1); 1963.V.7. (8–10); 1965.VII.9. (5–6).
60. *Jégmadár* (*Alcedo atthis*) – 1961.XI.16. (1).
61. *Szalakóta* (*Coracias garrulus*) – 1956.VIII.24. (összesen 5); 1960.V.16. (1); IX.2. (1).
62. *Zöld küllő* (*Picus viridis*) – 1968.X.17. (1); 1971.XI.16. (1).
63. *Nagy fakopáncs* (*Dendrocopos maior*) – Magános példányokkal tavasszal két ízben (II., III.); ősszel négyszer (IX–XI.) talákoztam.
64. *Balkáni fakopáncs* (*Dendrocopos syriacus*) – 1964.IX.14. (1); 1969.IX.4. (2x1).
65. *Búbos pacsirta* (*Galerida cristata*) – 1967.VI.22. (1).
66. *Mezei pacsirta* (*Alauda arvensis*) – Öt megfigyelésem vonulási időre esik: I:1; III:2; X:1; XI:1 nap. Legerősebb húzást 1958.X.30-án tapasztaltam (1–2 + 50–60 + a víz felett 60–80); téli adatom 1966.I.16. (5). 1962.III.9-én 3x1 db énekelt, tehát költésre is lehetséges.
67. *Füsti fecske* (*Hirundo rustica*) – A füsti fecske nem csupán vonuláson mutatkozik, hanem a vadászgató példányok be-betévednek az Iszap fölé is, hiszen némely esztendőben a Zala hídja alatt is fészkel. Megfigyeléseim havi megoszlása: IV:6; V:2; VI:1; VII:1; VIII:1; IX:2; X:1 nap, legkorábbi 1960.IV.5. (1 + 7); legkésőbbi 1961.X.9. (2x3 + 4). 50–60-as csapatokat 1956. VII.16-án és 1968.IX.6-án észleltem.
68. *Parti fecske* (*Riparia riparia*) – 1958.VI.16. (8–10); 1962.IV.8. (3); 1968.IX.6. (10–15 + 5–6).
69. *Sárgarigó* (*Oriolus oriolus*) – 1961.VIII.31. (♂).
70. *Dalmányos varjú* (*Corvus cornix*) – Az Iszap fáin, kaszálás után a réten vagy az előtte fekvő jégen (1967. XII.17.) (2) gyakorlta láthatunk magános példányokat vagy kisebb csapatokat (például 1958.X.30. 7 + 3; 1962.IV.16., 3 + 1 + 3 + 4); 1963.V.7. 4x1 + 4 + 2–3; 1965.XI.25., 2x1 + 2x2 + 7; 1969.IX. 4., 8–10 + 6 + 2; stb.) Megfigyeléseim havi megoszlása: I:1; II:1; III:7; IV:3; V:6; VI:1; VII:1; VIII:–; IX:4; X:6; XI:7; XII:3 nap. Költ a part menti fákon.
71. *Vetési varjú* (*Corvus monedula*) – A balaton-szentgyörgyi vasútállomás melletti telepükről, talán távolabbról is gyakran elkóborol az Iszapra, de rendszerint csak átrepül. Megfigyeléseim havi megoszlása: III:1; IV:1; IX:1; X:2; XI:3 nap. Legnagyobb számban 1968. X. 17-én láttam (2x1 + 50–60).
72. *Csóka* (*Coloeus monedula*) A Fenékpusztá előtti parton álló öreg nyárfákban költének, és innen gyakorta áthúznak az Iszap felett. A megfigyeléseim havi megoszlása: III:2; V:4; IX:5; XI:1 nap. Legnagyobb számban 1972. X.19-én észleltem (42 + 1 + 5–6), de egyszerre 5–6 példánynál több nem szokott mutatkozni, és csak ritkán pihennek le a fákra vagy szedegetnek a réten.
73. *Szarka* (*Pica pica*) Az Iszap költő madara a parti fákon. Megfigyeléseim havi megoszlása: II:1; III:6; IV:6; V:3; VI:1; VIII:1; IX:7; X:5; XI:8; XII:3 nap.

Rendszerint csak magánosan mozog, nagyobb számú csapatát csak 1962.IV.16-án (3 + 6) és XI. 8-án láttam (1 + 3 + 10). Szívesen jár a nád közé.

74. Szajkó (*Garrulus glandarius*) – 1964.X.8. (1); 1966.X.7. (4).

75. Széncinege (*Parus maior*) – Összesen nyolc alkalommal találkoztam széncinegével az Iszapon, ebből csak két adat szól költési vagy közvetlen költés utáni időről (1956.VII.16., 1; 1961.IV.20., 1). 1964.X.18-án 1–2 db kékcinege-csapattal keresgélt. Egyszerre 4 példánynál többet (1966.X.7.) nem láttam, rendszerint csak magános egyedeket.

76. Kék cinege (*Parus caeruleus*) – Költési időben nem találkoztam kék cinegével az Iszapon, pedig a terep rendkívül megfelel igényeinek, a fűzfákban talál odut, a nádaszt szívesen bújja. 4–5 madárnál több egy csapatban nem is akadt. A megfigyelések havi megoszlása: II:1; III:3; IX:5; X:8; XI:7; XII: 3 nap.

77. Fügő cinege (*Remiz pendulinus*) – A parti fűzeken 1965-ben megtaláltam fészékét, de bizonytalansággal rendszeresen költ ezeken. Még télen is csak magános példányait vagy párokat észleltem. A megfigyelések havi megoszlása: III:2; VII:1; IX:1; X:4; XI: 2 nap.

78. Barkós cinege (*Panarus biarmicus*) – 1960.X.16. (5–6); XI.26. (1–2) – továbbá egy csapat, mely az Iszap nádasából a balatonberényi nádasba váltott át az öböl felett –; 1961.XI.16. (szól); 1962.XI.6. (1); XII.19. (1–2).

79. Ökörzem (*Troglodytes troglodytes*) – Szívesen tel el az Iszap nádasában is. Legkorábban 1964.X.18. (2x1) láttam, legkésőbb 1965.III.30. (2x1), a megfigyelések megoszlása: I:1; III:1; X:1; XI:6; XII: 1 nap. Kettőnél több együtt nem mozog.

80. Fenyőrigó (*Turdus pilaris*) – 1962.XII.19. (1 + 4 –40); 1965.III.14. (2); 1971.XI.16. (2 + 2–3).

81. Énekes rigó (*Turdus philomelos*) – 1959.IX.27. (1); 1960.III.9. (2); 1964.III.16. (1 + 2x2); 1965.III.30. (2x2 + 3).

82. Fekete rigó (*Turdus merula*) – 1962.III.9. (♂); 1965.II.14. (♂♂); 1966.III.13. (♂).

83. Cigánycsuk (*Saxicola torquata*) – A Zala hídja körül rendszeresen előfordul, és innen be-berepül az Iszapra, például 1957.IX.22. (1); 1958.VI.16. (1).

84. Kékbegy (*Luscinia svecica*) – 1958.VI.16. (2x1); 1961.IV.20. (I. a Zala torkolatánál); 1962.IV.16. (ének); 1964.V.14. (1); 1965.III.30. (1 + ♂♂).

85. Vörösbegy (*Erithacus rubecula*) – 1969.III.19. (1).

86. Réti tücsökmadár (*Locustella naevia*) – 1960.V.16. (2x1).

87. Nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*) – Április és július között 13 alkalommal találkoztam a fajjal az Iszapon. Általában a területen három példány énekelt, de 1963.V.7-én 10–15 db is. Legkorábban 1964.IV.11-én, legkésőbb 1955.VII.16-án hallottam zizegését.

88. Fülemlücske (*Luscinola melanopogon*) – Az Iszapon 12 esetben hallottam szintén április–július között, főleg áprilisban. Volt eset (1958.V.24.; 1961.IV.20.; V.27.; 1962.V.4.), hogy 10–20 is szólt. 1962.IX.12-én még hangicsált.

89. Nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*) – Nem ritkán 15 példány is szólt. Főleg májusban találkoztam itt vele. Legkorábbi észlelésem: 1951.IV.18. (1), legkésőbbi 1964.IX.14. (1).

90. Cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus scirpaceus*) – 1960.V.16. (4x1); 1961.VIII.31. (1–2); 1964.V.14. (2x1).

91. Énekes nádiposzáta (*Acrocephalus palustris*) – 1958.V.24. (1); 1960.V.16. (2x1).

92. Foltos nádiposzáta (*Acrocephalus schoenobaenus*) – Főleg májusban láttam az Iszapon, néha 5–6 x1 példányt is. Legkorábban 1968.IV.19. (1), legkésőbb 1972.X.19. (2x1).

93. Barátkaposzáta (*Sylvia atricapilla*) – Csak a szeptemberi vonuláson láttam magános példányokat.

94. Mezei poszáta (*Sylvia communis*) – Őt esetben találkoztam vele 1958–64 között májusban, néha 4–5 példánnyal is, egy ízben júniusban. Legkorábbi megfigyeléseim 1961.IV.20. (3x1).

95. Kis poszáta (*Sylvia curruca*) – 1958. IX. 22. (1); 1963.V.7.(1); 1969.IV.19. (1).

96. Fitiszfűzike (*Phylloscopus trochilus*) – 1969.IV.19. (1).

97. Csilcsalp fűzike (*Phylloscopus collybita*) – 1958–72 között 16 ízben láttam vagy hallottam a következő havi megoszlásban: III:4; IV:2; IX:2; X:6; XI: 2 nap. Legkorábban 1959.III.6. (1); legkésőbb 1961.XI.16. (1). 1966.X.7-én még csilcsalpot is. Általában magánosan mutatkozott, de 1969.IV.19. 3x1 és egy 3–4-es csapatban is.

98. Sísegő tűzike (*Phylloscopus sibilatrix*) – 1969.IX. 4. (1).

99. Királyka (*Regulus regulus*) – 1968.X.17. (1–2 fűzfán).

100. Réti pityer (*Anthus pratensis*) – Tavasszal legkorábban 1965.III.30-án (1 + 3 + 25), legkésőbb 1958.IV.20-án (2x1) találkoztam vele az Iszapon, ősszel 1964.IX.14. (1), illetve 1962.XI.8-án (2x1). Legnagyobb számban 1964.IV.11-én láttam: 30–40 + 50–60 + 3 + 10–15 + 20–25 + 5–6 db.

101. Erdei pityer (*Anthus trivialis*) – 1962.V.4. (1).

102. Havasi pityer (*Anthus spinoletta*) – Az Iszapnál havasi pityert 14 alkalommal láttam: I:3; III:4; IV:1; X:1; XI:4; XII:2 nap. Legkorábban 1958.X.30. (5), legkésőbb 1969.IV.19. (2x1), legnagyobb számban 1960.III.9. (20–25). Leggyakrabban magánosan jár.

103. Barázdabillegető (*Motacilla alba*) – Mindössze hat alkalommal láttam az Iszapon, legkorábban 1960. és 1962.III.9. (1–2, ill. 1), legkésőbb 1958.IX.22. (1), de megfigyeltem 1958.VI.16-án is egy párt.

104. Hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) – 1965.III.14. (1).

105. Sárgabillegető (*Motacilla flava*) – A billegetők közül az Iszap ennek a fajnak felelne meg legjobban, mégis csak hét ízben találkoztam vele, leggyakrabban májusban, legkorábban 1969.IV.19. (♂), legkésőbb 1957.IX.23. (3). Hatnál többet sohase számoltam.

106. Nagy őrgébics (*Lanius excubitor*) – 1964.XII.13 (1); 1966.XI.15. (1); 1968.I.14. (1); 1971.XII.17. (1).

108. *Kis őrgébics* (*Lanius minor*) – 1958.VI.16. (2x2); 1964.V.14. (2).

109. *Tövisszűrő gébics* (*Lanius collurio*) – Főleg a szeptemberi vonuláson mutatkoznak magánosan, de az 1960.V.16-i (1) és az 1956.VII.16-i (2x1) megfigyelések alkalmi költése mellett szólanak, hiszen bokrot talál fészkelésre. Legkésőbb 1959.IX.27-én (4x1) láttam.

110. *Seregély* (*Sturnus vulgaris*) – Főleg a márciusi vonuláson jelentkezik, hiszen a nádasok kiváló éjszakai helyei. Tavasszal a vizenyős réteken szívesen keresgél más madarak társaságában, például 1961. III.19. (60–80 pajzsos cankókkal); 1962.V.16. (8–10 bibicékkel és dolmányos varjokkal). Kirepülés utáni mozgásra vall az 1953.VI.17-én megfigyelt 200–300-as csapat. Ősszel még népesebb tömegei jelennek meg, például 1969.IX.4. (400–500).

111. *Mezei veréb* (*Passer montanus*) – A mezei veréb is talál magának alkalmas fűzfaodúkat, így főleg párban láttam az Iszapon, csapatait csak 1965. II.14-én (10–15) és 1958.X.30-án (30–40).

112. *Zöldike* (*Carduelis chloris*) – Az év minden szakában magánosan példányok vagy kisebb csapatok (5–6) keresztezik az Iszap légterét vagy megpihennek fáin.

113. *Tengelic* (*Carduelis carduelis*) – Ugyanez áll a tengelicre is, bár ezt a madarat 14 alkalommal sikerült az Iszapon megfigyelni, míg zöldikét csak hétszer: III:2; IV:1; V:2; VIII:1; IX:4; X:2; XI:1; XII: 1 nap. Legnépesebb csapatait (50–60) 1960.IX.2. és 1962.IX.8-án figyeltem meg. Gyakran mozog párban, de a 10–15-ös csapatai sem ritkák, és a gazosokban is szedeget.

114. *Csíz* (*Carduelis spinus*) – 1959.XI.16. (2); 1964. XII.13. (50–60) az égerfák körül.

115. *Zsezse* (*Carduelis flammea*) – 1965.XI.25-én közvetlen a szekérút öböl felőli bejáratánál a gazosban szedegetett kettő.

116. *Süvöltő* (*Pyrrhula pyrrhula*) – 1966.XI.15. (szól.)

117. *Erdei Pinty* (*Fringilla coelebs*) – Magánosan vagy kettesével olykor átrepül az Iszap felett. 1959–68 közötti észlelések: I:1; III:2; X:2; XI:3 nap.

118. *Fenyőpinty* (*Fringilla montifringilla*) – 1964.XII. 13. (2); 1965.XI.25. (1); 1967.XII.17. (szól.)

119. *Sordély* (*Emberiza calandra*) – 1962.XI.8. (11).

120. *Nádi sármány* (*Emberiza schoeniclus*) – Az 1956–71 közti megfigyeléseim havi megoszlása: I:1; II:1; III:3; IV:4; V:2; VI:–; VII:1; VIII:–; IX:3; X:2;

XI:7; XII: 1 nap. Ez mutatja, hogy nemcsak költő állománya van az Iszapnak, hanem az északi alfajok is átvonulhatnak rajta. Mindig csak magános példányokat, legfeljebb párokat láttam, bár például 1965. III.30-án 6–7x1 db-ot észleltem.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Balaton partjának különleges alakulata a Balatonberényhez tartozó, bár Balatonszentgyörgyhöz legközelebb eső ún. „Iszap”. A terület jól mutatja, hogy annak szíve a XIX. század elején még sziget volt. Úgy jellemezhetnénk röviden, hogy két nagy nádas közé eső vizenyős, dús növényzetű rét. A Balaton partján a nádasban öreg fűzfásor, a rét közepén magános éger- és fűzfák, a műút felőli oldalon telepített erdő. Az egész területen, mely kb. 5 km², csak egy lakatlan épület áll. Régebben rendszeresen használták. Iszapos partja, amely a gémelek, kócsagok pihenő és táplálkozó helye volt, újabban a ladi-kos horgászok számának növekedésével zaklatottá vált.

A Kis-Balaton közelsége nyomja rá bélyegét a madárvilágra. Vörösgém, nyári lúd, tőkés réce, barna rétihéja, fácán, bibic, gerle, dolmányos varjú, szarka, kék és függő cinege, kékbegy, réti és nádi tücsökmadár, sitke, nádisármány a jellemző fészkelő madarai, míg a nádirigó a Balaton part jellegzetessége.

A parti fűzfásor irányító útvonala a vonuló erdei madaraknak (szajkó, énekes és fekete rigó, erdei és fenyőpinty, süvöltő stb.) Égerfáit a csíz, a nádas szélében burjánzó gazosokat a tengelic vagy a rendkívül bizalmasan viselkedő két zsezse, mely a Balaton vidékén csak elvétve mutatkozik, keresi fel.

A Kis-Balatonból kárókatonák, kanalas gémelek és egyéb gémelek vagy Vörs község földjein legelő ludak rendszeresen váltanak át felette, amikor a Balatonra szállnak ki. A jövevény fajok közül meg kell említeni, hogy 1969 óta a balkáni gerle is kijár a nádasba, és 1964-ben megjelent a balkáni fakopáncs is az Iszapon.

A terület nehezen járható és ezért – valamint megközelítésének nehézsége miatt – itt kutatás nem történt, pedig speciális helyzete miatt külön tárgyalást érdemel.

Keve András

EINIGE ANGABEN ZUR VOGELWELT EINES SPEZIFISCHEN ABSCHNITTES
DES BALATON-UFERS AN DER SÜDOST-SPITZE DES SEES

Das sogenannte „Iszap” (Schlamm) liegt neben der Mündung des Zala-Flusses. Es umfasst cca 5 km² und zeigt wohl, dass der Kern dieses Gebietes am Anfang des 19. Jahrhunderts noch eine Insel war. Kurz gefasst, es besteht aus einer feuchten Wiese mit reicher Vegetation, an beiden Seiten von breiten Schilfgürteln umgeben. Die Wiese wurde früher regelmässig gemäht, heute bedeutet die Zunahme der Anzahl der Sportangler aus Boot eine grosse Störung an dem Ufer, wo früher die Silberreiher, Löffler und andere Reiher ihre Ruhestelle und Jagdgebiet gehabt haben.

Die Nähe des Reservats Kis-Balaton bestimmt den Charakter von Iszap. Es brüten hier Purpurreiher, Graugänse, Stockenten, Rohrweihen, Fasane, Kiebitze, Turteltauben, Nebelkrähe, Elster, Blau- und Beutelmeisen, Blaukelohe, Feld- und Rohrschwirle, Tamariskensänger, Rohrammer, usw., die auf Beziehungen zum Kis-Balaton hinweisen, wogegen die Rohrdrosseln das Ufer des Balaton (Plattensee) charakterisieren.

Die alten Weiden im Schilf am Ufer bieten eine Leitlinie während der Zugzeit der Waldvögel (Eichelhäher, Singdrosseln, Amseln, Buch- und Bergfinken, Gimpel, usw.). Die Erlen werden von Zeisigen, das Unkraut am Rande des Schilfs hingegen besonders von Stieglitzen aufgesucht. Hier sah ich zwei Birkenzeisige, die sich sehr zahm benahmen. Diese Art kommt im ganzen Balaton-Gebiet selten vor.

Kormorane, Löffler und andere Reiher überqueren das Gebiet, ebenso im Winter die Gänse, die von den Feldern zum Balaton herausfliegen.

Von den Vogelarten, die erst vor einigen Jahrzehnten Ungarn erreicht haben, besuchen die Türkentauben seit 1969 auch den Schilfwald des Iszap und seit 1954 sind auch Blutspechte hier erschienen.

Da das Gebiet bei hohem Wasserstand oft schwer begehbar ist und auch von der Eisenbahn entfernt liegt, wurde es bisher nicht untersucht, obwohl es aufgrund seiner Spezialitäten eine besondere Aufmerksamkeit verdient.

András Keve